

מרכז מורשת
מנחם בגין

יחידה שנייה

מטרות הציונות

2 מערכים

2 שיעורים

מבוא ליחידה

לאחר העיסוק במבוא ההיסטורי לציונות (יחידה ראשונה), אנו עוברים לחלק העיקרי של התוכנית, ובו 21 שיעורים. המערכים הבאים עוסקים בבחינת מטרות הציונות, רעיונותיה, ערכיה ומימושם במציאות הישראלית העכשווית. חשוב להסביר לתלמידים את ההבדל בין שני חלקי התכנית מחד גיסא, ואת הקשר ביניהם מאידך גיסא.

מבנה היחידה

- מערך א': מיהו ציוני? (שיעור אחד)
- מערך ב': מטרות הציונות (שיעור אחד)

מטרות היחידה

- הבנת מטרות הציונות לאורך השנים
- חשיפה לשאלת הרלוונטיות של הציונות לימינו
- היכרות עם יישום האידיאולוגיה הציונית בימינו

מטרות המשנה

- התלמידים ייחשפו למורכבות ביחס לחזון הציוני
- התלמידים יכירו את ארבע המטרות הבסיסיות של הציונות

השאלות שבהן נעסוק ביחידה

- מה הופך אדם לציוני?
- מהם הגבולות של החזון הציוני?
- מה התשתית האידיאולוגית של מיזמים חברתיים שונים?

מיהו ציוני?

רציונל

מטרת שיעור זה היא להגדיר את המתחים בין התפיסות השונות של המושג 'ציונות', דרך מספר דמויות יסוד בחברה הישראלית ומחוצה לה. ההתמקדות בדמויות תסייע לתלמידים להבין את המורכבות הקיימת בציונות בימינו. כמו כן, הדיון בנושא מקדם את ההכנה לשאלת היסוד שתידון בשיעור ב' - מטרות הציונות.

מטרה

- הבנת המורכבות של מימוש הציונות בימינו

עזרים

- ✓ כרטיסיות דמויות (נספח א')

מהלך השיעור

- ✓ שלב א': דמויות - ציונית או לא ציונית?
- ✓ שלב ב': דיון
- ✓ שלב ג': המאפיינים ההכרחיים של דמות ציונית
- ✓ שלב ד': ניסוח ההגדרות - 'מיהו ציוני?'
- ✓ שלב ה': סיכום

שלב א': דמויות - ציונית או לא ציונית?

המורה מחלק לכל זוג תלמידים כרטיס עם אחת משש הדמויות (נספח א'). עליהם להחליט האם הדמות ציונית או לא? מדוע?

עוד אפשרות: המורה תולה את כל כרטיסי הדמויות על הקיר, ומתחת לכל כרטיס מוצמד דף לבן. התלמידים מסתובבים בכיתה וכותבים בדף המוצמד - האם היא ציונית או לא ציונית.

אפשרות אחרת - המחזה: לפני השיעור המורה מחלק לשישה תלמידים את הכרטיסיות להכנה בבית. התלמידים מכינים הצגה קצרה של כל דמות, כולל תלבושות, תפאורה וכד'.

שלב ב': דיון

המורה מבקש מהזוגות להציג את הדמות שלהם ואת ההחלטה שקיבלו. לאחר מכן מנהל המורה דיון כיתתי על פי השאלות האלה:

- כיצד הכרעתם מהי הזהות הציונית של כל דמות?
- האם לדעתכם אדם המגדיר את עצמו ציוני חייב לגור בארץ?
- האם לדעתכם אדם המגדיר את עצמו ציוני חייב להזדהות עם פעולותיה של המדינה?
- האם לדעתכם צריך לעשות מעשה כדי להיחשב ציוני או שמספיק להאמין בציונות?
- האם לדעתכם כל מי שמצהיר על עצמו כציוני הוא באמת ציוני?
- האם לדעתכם כל הציונים הם בהכרח יהודים? האם כל היהודים הם בהכרח ציונים?
- כיצד לדעתכם ניתן לדעת אם אדם הוא באמת ציוני?
- האם לדעתכם ראוי כי כל אזרח במדינת ישראל יהיה ציוני?
- האם לדעתכם יש להעניק אזרחות גם למי שמצהיר שהוא איננו ציוני?

שלב ג': המאפיינים ההכרחיים של דמות ציונית

המורה מזמין את התלמידים לנסח מהם המאפיינים ההכרחיים ההופכים אדם לציוני. המורה כותב את המאפיינים על הלוח ומברר עם התלמידים האם כולם מסכימים עליהם ומדרג עמם את המאפיינים לפי מידת חשיבותם. מאפיינים אפשריים:

- אמונה בזכות ההיסטורית של היהודים על ארצם
- אמונה בזכותם של היהודים למדינה ריבונית בארץ ישראל
- תמיכה במדינת ישראל
- יישוב הארץ
- אהבת הארץ

שלב ד': ניסוח ההגדרות - 'מיהו ציוני?'

המורה מנסח עם התלמידים שתי הגדרות לשאלה 'מיהו ציוני?': הגדרה רחבה ומכלילה (לדוגמה: כל מי שתומך בזכותו של העם היהודי למדינה משלו בארץ ישראל) ולעומתה הגדרה צרה ומצומצמת (למשל: רק מי שגר בארץ ופועל למען המדינה). לאחר מכן ערכו הצבעה כיתתית - איזו הגדרה לדעת רוב התלמידים מדויקת יותר בעבור המושג 'ציוני'?

שלב ה': סיכום

ראינו כי התשובה לשאלה - 'מיהו ציוני?' הינה מורכבת ורבת פנים. בשיעור הבא נתמקד בארבע מטרות עיקריות של התנועה הציונית. באמצעות הדין במטרות נוכל להבין באיזו ציונות דוגלים כל אחד ואחת מאתנו.

משימה לבית:

- בחרו דמות אחת, מההווה או מהעבר, המייצגת בעיניכם את הדמות הציונית ביותר שאתם מכירים - הסבירו מה הופך אותה למובילה בתחום הציונות בעיניכם?

2

חליל הוא בדואי מהעיר רהט. הוא משרת כמפקד פלוגת גדוד סיור בדרגת רב סרן. חליל חש קשר עז לארץ ולנופיה ולא היה מחליף אותה בשום ארץ אחרת. חליל, כמו אביו וסבו, החל את דרכו בצה"ל בתפקיד גשש. הוא אוהב את השירות בצבא ושמח על כך שחתם קבע. לאחר שישתחרר הוא מקווה ללמוד רפואה בבאר-שבע, ולהתקבל לעבודה באחד מבתי-החולים בדרום.

1

יחזקאל הוא יהודי חרדי משכונת מאה-שערים בירושלים. דור תשיעי בארץ. הוא לא התגייס לצבא משום שהוא חושב שלימוד התורה הוא מה שמגן על עם ישראל, ולכן מעדיף ללמוד בישיבה. בשנה האחרונה החל יחזקאל להתנדב בעמותת 'יד שרה', המשאילה ציוד רפואי לנכים ולחולים. לשם הוא מגיע שלוש פעמים בשבוע, לאחר לימודיו בישיבה. יחזקאל משתוקק לכך שמדינת ישראל תהיה למדינה הפועלת על פי ההלכה. עד אז הוא אינו מזדהה עם המטרות החילוניות של המדינה וחש במידה רבה מנותק ממנה.

4

ג'ון אלברמן הוא איש עסקים יהודי-אמריקני מצליח ומפורסם. הוא נולד בארצות הברית להורים עניים ניצולי שואה, והפך לדמות מוערצת שהצליחה להגשים את החלום האמריקני. ג'ון אוהב מאוד את ארה"ב, והוא חש שלא היה יכול להצליח כפי שהצליח שם, בשום מקום אחר בעולם. בבחירות הקרובות הוא מתכוון להתמודד על מקום בקונגרס האמריקני, כדי לתרום בחזרה למדינה שלו. אף על פי שג'ון חושב שארה"ב היא מקום מצוין בעבור היהודים, הוא חש קשר חם למדינת ישראל מכיוון שהיא מדינה יהודית, והוא תורם מאות אלפי שקלים בכל שנה למיזם 'תגלית', המביא בני נוער יהודים לארץ כדי לחזק את הקשר שלהם לארץ ולמדינה.

3

מיכל גרה בתל אביב והקימה חברת הֶזְנֵק (סטארט-אפ) מצליחה, המעסיקה 50 איש. היא חברה בארגון שמסייע למהגרים בלתי חוקיים מאפריקה להתאקלם בארץ, משום שהיא מאמינה שמדינת ישראל צריכה להתייחס בשוויון מלא לכל בני האדם, ללא קשר למוצאם. מיכל חושבת שעל מדינת ישראל מוטלת החובה לאפשר לכל אדם להשתלב בה, מכיוון שהיהודים נרדפו במשך שנים בגלות והיו פליטים בעצמם. היא חושבת שהמדינה צריכה להיות מדינה הומנית למופת.

6

מרגרט ריצ'רדסון היא שגרירת קנדה בישראל. היא חשה קשר הדוק לארץ בזכות אמונתה הנוצרית. עוד כשהייתה דיפלומטית צעירה תמכה תמיד בזכותם של היהודים על ארצם. 'אני ציונית נלהבת', היא מכריזה על עצמה שוב ושוב, והיא תומכת במדינת ישראל בכל הזדמנות, ומגינה עליה מפני כל מי שיוצא נגדה.

5

שמואל והודיה הם זוג צעיר שגר ביישוב לא מוסדר בשומרון. הם מטפחים כרם ענבים ואף מייצרים בעצמם יין שאותו הם מוכרים ברחבי הארץ. הם חשים קשר חזק מאוד לאדמת ארץ ישראל, ומאמינים שהמשימה החשובה ביותר כיום היא ליישב את ארץ, לפתח אותה ולעבוד את אדמתה. כאשר ניסה הצבא לפנותם בכוח הם התנגדו, וטענו שהם מעדיפים לחיות תחת שלטון זר ולא לעזוב את אדמתם.

מטרות הציונות

רציונל

העיסוק במטרותיה של הציונות ובהגשמתן הוא מפתח להבנה מעמיקה של מה היא ציונות עכשווית וכיצד מגשימים אותה. לימוד זה הוא הבסיס למרבית המערכים הבאים, ולכן חשוב להתעמק בהבנה של ארבע המטרות והביטוי שלהן היום בחברה הישראלית.

מטרה

- הבנת האידיאולוגיה הציונית באמצעות עיסוק בארבע מטרותיה המרכזיות

עזרים

- ✓ 40 דפים של מטרות הציונות (נספח א')
- ✓ 20 דפי עבודה ללמידה בחברותות (נספח ב')

מהלך השיעור

- ✓ שלב א': למידה בחברותות - הוגים
- ✓ שלב ב': דיון
- ✓ שלב ג': הצבעה על המטרה המועדפת
- ✓ שלב ד': סיכום

שלב א': למידה בחברותות - הוגים

המורה מחלק לכל תלמיד דף ובו ארבעה הוגים המייצגים את ארבע מטרות הציונות (נספח א'), נוסף על כך, כל זוג מקבל דף עבודה העוסק במטרות הציונות (נספח ב').

כל זוג (חברותא) עוסקים בהוגה אחד לפי רשימה של המורה, וכך תלמידי הכיתה לומדים על ארבעה הוגים (כל רבע כיתה לומדים על הוגה אחר), על פי השאלות שבדף העבודה.

שלב ב': דיון

המורה מבקש מארבעה מתנדבים, שכל אחד מהם עסק בהוגה אחר ובמטרה אחרת של הציונות, לעמוד לפני הכיתה, לקרוא על ההוגה בו עסקה קבוצתו ולהסביר את דבריו בקיצור.

לאחר שארבעת התלמידים מציגים, המורה והתלמידים מנסים להגיע להסכמה בנוגע לשמה של כל מטרה:

- כיצד הייתם מכנים מטרה זו?

הערה למורה:

- בהמשך הלימוד יוגדרו המטרות בצורה מדויקת יותר, באופן הבא:

1.	חברת מופת	3.	מרכז יהודי-דתי
2.	נורמליזציה	4.	מרכז תרבותי-רוחני

- ביום השיא יועמדו חברת המופת מול הנורמליזציה והמרכז התרבותי-רוחני מול המרכז היהודי-דתי. לכן ראוי לשים לב למתח שבין המטרות השונות, ולכך שכל אחד מאתנו מעדיף לקדם מטרה אחת ושכל שאר המטרות הן נלוות, טפלות אליה. אין זה אומר שאי אפשר לקדם את כל המטרות יחד אלא שתמיד, גם אצל ההוגים הציונים - יש מטרה אחת שהיא הציר המרכזי של הגותם.

שאלות לדיון:

- נסו לתאר במשפט אחד ובמיילים שלכם: מהי מטרתה של הציונות לפי ההגדרה שבחרתם?
- הביאו דוגמה למימוש כל מטרה בחברה הישראלית היום. ניתן להשתמש בדוגמאות כגון ארגון או מפלגה המקדמים מטרה זו, מיזם חברתי, תופעה חברתית, בעיה חברתית וכד'.
- האם המטרות השונות שוללות זו את זו או שמא ניתן לקדם את ארבעתן ביחד?
- אם נניח שכל אחת מהמטרות היא המטרה היחידה של הציונות - מי מהדמויות עליהן למדנו בשיעור הקודם אינה יכולה להיכלל ולהיחשב ציונית ומי מהן אינה נחשבת ציונית?

שלב ג': הצבעה על מטרה מועדפת

המורה שואל את התלמידים: עם איזו מטרה מבין ארבע המטרות אתם מזדהים? מדוע?

המורה עורך הצבעה על המטרות השונות ומנתח את התוצאות עם התלמידים.

שלב ד': סיכום

בשני השיעורים האחרונים עבר הלימוד שינוי ניכר: מלימוד היסטורי ללימוד אקטואלי. תחילה תהינו מי ראוי להיקרא ציוני. עשינו זאת על ידי עיון בדמויות שונות ויחסן לציונות. לאחר מכן בחנו את מטרות הציונות השונות ואת אופן מימושן בימינו.

המשך הלימוד יוקדש לעיון בשאלת החזון הרצוי והראוי למדינת ישראל לשנים הבאות, וכיצד ניתן לממשו. בשיעורי ההמשך נבחן היבטים שונים של המיזם הציוני: המצב הכלכלי-חברתי, שאלת הזיקה לארץ ישראל ושאלת הזהות היהודית והאזרחית של המדינה.

משימה לבית:

בחרו מטרה אחת של הציונות שאינכם מזדהים אתה וכתבו כמה שיותר נימוקים המחזקים אותה ותומכים בה.

בנימין זאב הרצל (1860-1904)

"קראתי פעם לצינות אידיאל אין-סופי, ואני מאמין באמת כי גם לאחר השגת ארצנו, לא תחדל מלהיות אידיאל. כי בצינות כפי שאני מבין אותה, כלולה לא רק השאיפה אל כברת ארץ מובטחת כחוק בשביל עמנו האומלל, אלא גם השאיפה לשלמות מוסרית ורוחנית."

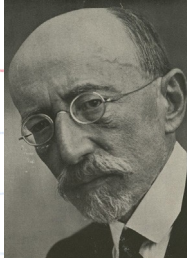
בנימין זאב הרצל (1860-1904): עיתונאי, סופר ומחזאי אשר נחשב למייסד הצינות כתנועה לאומית ממוסדת ול-"חוזה המדינה". כינס את הקונגרס הציוני הראשון בשנת 1897, עמד בראש התנועה הציונית ופעל להקמת מדינה יהודית בזירה הדיפלומטית הבין-לאומית.

זאב ז'בוטינסקי (1880-1940)

"אולי אין זאת אלא מטרה צנועה מאוד: רק - נורמליזציה של עם ישראל. שיהא נורמלי כאומה הצרפתית הגדולה או כאומה הדנית הקטנה: כולן במדינה משלהן, כולן בנות חורין, ללא גלות."

זאב ז'בוטינסקי (1880-1940): הוגה דעות ומנהיג ציוני מרכזי, נחשב לאבי הצינות הרוויזיוניסטית. כתב ותרגם ספרים רבים, הקים את הגדודים העבריים ועמד בראש תנועת בית"ר והאצ"ל. החזיק בהשקפת עולם לאומית-ליברלית והאמין בכלכלה חופשית.

אשר גינצברג - 'אחד העם' (1856-1927)

"מטרת הציונות היא בנייה של 'מרכז לאומי רוחני' ליהדות, האהוב וחביב על כל העם ומאחד ומקשר את כל העם; מרכז של תורה וחכמה, של לשון וספר, של עבודת הגוף וטהרת הנפש."

אשר גינצברג - 'אחד העם' (1856-1927): הוגה דעות ציוני ואחד מהמנסחים הבולטים של הזהות היהודית החילונית. נחשב לאבי זרם הציונות הרוחנית, שסבר כי מטרת הציונות היא יצירת בית רוחני ותרבותי בעבור העם היהודי. עלה לארץ בשנת 1922.

הרב יהודה לייב פישמן-מימון (1875-1962)

"...ציון ותורה הן שתי קדושות המשלימות זו את זו והמצריכות זו לזו, אין אנו מוצאים כלי מחזיק ברכה ומשמר לרוח תורתנו במלואה... בלתי אם תנועת הציונות. והחפץ לשוב בעזרת ה' וברישיון הממשלות לארץ אבותינו... [כדי] ללכת בדרך התורה והמצווה, ובכל המידות הטובות שנשתבחו בהן אבותינו מעולם..."

הרב יהודה לייב פישמן-מימון (1875-1962): ממקימי תנועת המזרחי, היה שר הדתות הראשון של מדינת ישראל. למד בישיבות שונות בליטא, והתקרב לתנועת חובבי ציון עד שעלה לארץ בשנת 1913. היה מבולטי הרבנים שהחזיקו בתפיסה ציונית וממייסדי הציונות הדתית.

דף לימוד בחברותא

שם חברי החברותא: _____

מטרה נבחרת: _____

ההוגה המייצג מטרה זו: _____

תנו כותרת למטרה שבה אתם עוסקים: _____

נסחו את המטרה במילים שלכם - מה המטרה מנסה להשיג? איזו מציאות המטרה מנסה להגשים? _____

הביאו דוגמה למימושה של המטרה בחברה הישראלית כיום - בין אם דרך ארגון או מפלגה המקדמים מטרה זו, דרך מיזם חברתי, תופעה חברתית, בעיה חברתית וכד' _____
